https://danesh24.um.ac.ir

CC BY

Research Article

Vol. 31, No. 2, 2024, p. 121 - 147

OPEN ACCESS

The Impact of Equilibrium Exchange Rate Misalignment on Iraq Foreign Trade

M. H. J. Al-Jalabi [1], M. Emamimibody [2]*

1- Master's student Department of Economics, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran
2- Department of Accounting, Shahi.C., Islamic Azad University, ShahinShahr, Iran.

(*- Corresponding Author Email: .1111759154@iau.ac.ir)
https://doi.org/10.22067/mfe.2024.85107.1345

Received:2023/10/30 Revised:2024/04/13 Accepted:2024/08/31	How to cite this article: Emamimibody, M., & Al-Jalabi, M. H. J. (2024). The Impact of Equilibrium Exchange Rate Misalignment on Iraqi Foreign Trade. *Transformation Management Journal*, *31(2)*: 121-147. (in Persian with English abstract). https://doi.org/10.22067/mfe.2024.85107.1345
Available Online:2024/08/31	

1- INTRODUCTION

With the passage of time and the importance of international interactions between countries in the field of economy, topics such as currency market, foreign trade, capital flow in the international arena, etc. became very important in economic theoretical foundations. One of the issues that is emphasized a lot in the field of international economy is the management of the foreign exchange market and, as a result, issues such as the mechanism of determining the equilibrium exchange rate and exchange rate deviation, which almost all countries are involved with varying intensity and weakness. Undoubtedly, the stability of the currency market and the establishment of a real equilibrium exchange rate in this market are

of double importance in developing countries. Therefore, managing the exchange rate and preventing its fluctuation and deviation from an equilibrium value has become one of the most important concerns of policymakers in these developing countries, including Iraq. Because, any cross-sectional fluctuation or exchange rate deviation in the short and long term can create challenges for other sectors of the economy, as well as acute imbalances at the macro level and the balance of payments crisis in developing countries are often the direct result of deviation from the long-term equilibrium path is the exchange rate.

2- THEORETICAL FRAMEWORK

The exchange rate is one of the important tools in the hands of monetary authorities in all countries of the world in general and developing countries in particular, due to its high sensitivity to the investment environment, business environment and economic conditions. The most appropriate exchange of facts and data is political economy. The excessive sensitivity of macroeconomic variables to the change of the Iraq exchange rate is due to the deterioration of the real macroeconomic environment.

On the other hand, foreign trade plays an important role in determining the fate of any country, and this important economic sector connects the domestic economy of the country with the international economy. Trade is so important that some see it as a driver of development. Different economic schools offer different views on business. Some people like the liberals consider it a factor of peace, realists consider it a factor of increasing national power if the trade balance is positive, and some others like; Marxists propose free trade as a tactic of developed countries to dominate developing countries. The exchange rate is directly related to foreign trade and any increase or decrease can affect the trade balance and competitiveness of domestic producers against foreign goods inside and outside. There are positive relationships between the exchange rate and domestic production, therefore, an increase in the exchange rate can be useful for national production, but it should be noted that the increase in the exchange rate should not be sudden and fluctuating, because fluctuations in

the exchange rate create uncertain conditions for the country's producers and exporters, which can have a negative impact on industrial and agricultural production, employment, etc. The political will of the government should be independent of any political dealings with the exchange rate, so that in this way it can prevent the fluctuations of the exchange rate and its adverse effect on exports and consequently on the power of the country. In fact, policy-making in this area should be technically appropriate to the conditions of domestic and foreign inflation and away from any considerations such as institutional, party interests, election time, and budget deficit.

3- METHODOLOGY

To investigate the effect of deviations of the equilibrium exchange rate on the foreign trade relationship of Iraq for the years 2005 to 2021. Therefore, in the first step, the influencing factors on the equilibrium exchange rate were examined using the DOLS method, and the second step was to examine the short-term and long-term effects of deviations of the equilibrium exchange rate on the exchange, export, and import relationship using the ARDL method.

4- RESULTS & DISCUSSION

In this paper we examine three hypotheses. According to the negative and significant short-term and long-term deviation of the exchange rate with the exchange relationship, it shows exports and imports. Therefore, in the first hypothesis; the effect of exchange rate deviation on the exchange relationship of Iraq is negative, it was confirmed and the results showed that the effect of exchange rate deviation on the exchange relationship of Iraq is negative and significant. In the second hypothesis; the negative and significant effect of exchange rate deviation on Iraq's exports has been tested and this hypothesis has been confirmed. But, the third hypothesis; the exchange rate deviation had a negative and significant effect on Iraq's imports, and this hypothesis was also confirmed.

5- CONCLUSIONS & SUGGESTIONS

Considering the negative and significant effect of exchange rate deviations on exports, imports and the exchange relationship, it is suggested that the currency policies in Iraq be designed in such a way that the real exchange rate moves towards the equilibrium level and from high deviations the exchange rate should be reduced as much as possible. In this regard, the reduction of the nominal value of money is introduced as a solution to eliminate the deviation of the real effective exchange rate from the long-term equilibrium path, which the use of this policy is based on the complementary policy that increases the prices in the country. Can be used as a practical solution and economic policy makers in Iraq use the equal purchasing power method due to the simplicity and availability of information from price indices, inflation rate and consumer price index to estimate use the exchange rate. Finally, since the exchange rate is influenced by political relations, the imposition of economic sanctions, the price of oil and the occurrence of war, it is strongly affected. Improving political and economic relations with neighboring countries and major economic powers can be effective in this regard.

Keywords: Equilibrium Exchange Rate Misalignment, Foreign Trade, Import, Terms of Trade, Export.

JEL Classification: G_{15}, G_{11}, F_{43}, F_{31}.

اقتصاد پولی مالی، سال سی و یکم، دوره جدید، شمارهٔ ۲، پیاپی ۲۸، پاییز و زمستان ۱۴۰۳
https://danesh24.um.ac.ir

تأثیر انحرافات نرخ ارز تعادلی بر تجارت خارجی عراق

مصطفی حسن جاسم الجلابی
دانشجوی کارشناسی ارشد گروه اقتصاد، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران
مریم امامی میبدی[۱]
گروه حسابداری، واحد شاهین شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهین شهر، ایران

نوع مقاله: پژوهشی
https://doi.org/10.22067/mfe.2024.85107.1345

چکیده
مدیریت نرخ ارز و جلوگیری از نوسان و انحراف آن از مقدار تعادلی به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های سیاست‌گذاران در کشورها درحال‌توسعه است. چراکه، انحرافات نرخ ارز تأثیر به سزایی بر شاخص‌های کلان اقتصادی می‌گذارد. بر این اساس، هدف پژوهش بررسی تأثیر انحرافات نرخ ارز تعادلی بر رابطهٔ تجارت خارجی کشور عراق برای سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۲۱ است؛ بنابراین، در گام اول انحراف نرخ ارز تعادلی از روش DOLS برآورد شده و گام دوم با استفاده از روش ARDL به بررسی تأثیر کوتاه‌مدت و بلندمدت انحرافات نرخ ارز تعادلی بر رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات پرداخته‌شده است. با توجه به نتایج مدل‌های تحقیق از روش خود رگرسیونی با توزیع با وقفه تأثیر کوتاه‌مدت و بلندمدت انحرافات نرخ ارز تعادلی بر رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات منفی و معنادار است. بر این اساس، هر سه فرضیه تحقیق تأییدشده و انحرافات نرخ ارز تعادلی سبب کاهش در رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات است؛ بنابراین، انحرافات نرخ ارز تعادلی به‌صورت یک مانع غیرتجاری بر سر راه تجارت خارجی کشور عراق عمل نموده، این سبب توجه مقامات پولی و دولتی در بازار ارز از سیاست‌های ارزی شفاف در جهت گسترش ثبات بازار ارز و جلوگیری از حملات سوداگرانِ باید در اولویت قرار بگیرد.

کلیدواژه‌ها: انحراف نرخ ارز تعادلی، تجارت خارجی، واردات، رابطهٔ مبادله، صادرات.
طبقه‌بندی JEL: G_{15}, G_{11}, F_{43}, F_{31}.

---

[۱] – نویسنده مسئول: .1111759154@iau.ac.ir
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۰
صفحات: ۱۴۷-۱۲۱

۱. مقدمه

به‌مرورزمان و بااهمیت یافتن تعاملات بین‌المللی میان کشورها در حوزه اقتصاد، در مبانی نظری اقتصادی نیز مباحثی چون بازار ارز، تجارت خارجی، جریان سرمایه در عرصه بین‌الملل و ... اهمیت به سزایی یافت. یکی از موضوعاتی که در حوزه اقتصاد بین‌الملل بسیار مورد تأکید قرار می‌گیرد، مدیریت بازار ارز و به‌تبع آن موضوعاتی چون سازوکار تعیین نرخ ارز تعادلی و انحراف نرخ ارز است که تقریباً تمامی کشورها با شدت و ضعفی متفاوت با آن‌ها درگیر هستند. بدون شک ثبات بازار ارز و برقراری نرخ ارز واقعی تعادلی در این بازار در کشورهای درحال‌توسعه اهمیت دوچندانی دارد (Abeer, 2021).

نرخ ارز واقعی یک مفهوم حقیقی است،که قیمت نسبی کالاهای قابل‌مبادله را برحسب کالاهای – غیرقابل‌مبادله، به یک پول واحد بیان می‌کند. منظور از نرخ ارز واقعی بلندمدت تعادلی، مقداری از نرخ ارز است که به ازای مقادیر مشخص سایر متغیرهای مؤثر با اهداف دوگانه برقراری تعادل داخلی و خارجی هماهنگ باشد. تعادل داخلی به وضعیتی است که در آن بازار کالاهای غیرقابل‌مبادله در شرایط تعادل پایدار است. درحالی‌که تعادل خارجی به موقعیتی است که در آن کسری حساب‌جاری با استفاده از سطوح پایدار جریان سرمایه خارجی، قابل تأمین مالی باشد (Ramos-Herrera & Sosvilla-Rivero, 2023).

مدیریت نرخ ارز و جلوگیری از نوسان و انحراف آن از مقداری تعادلی به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های سیاست‌گذاران در این کشورها درحال‌توسعه، ازجمله در عراق، تبدیل‌شده است. چراکه هرگونه نوسان مقطعی یا انحراف نرخ ارز در کوتاه‌مدت و بلندمدت می‌تواند چالش‌هایی را برای سایر بخش‌های اقتصاد ایجاد نماید و همچنین عدم تعادل‌های حاد در سطح کلان و بحران تراز پرداخت‌ها در کشورهای درحال–توسعه اغلب نتیجه مستقیم انحراف از مسیر تعادلی بلندمدت نرخ ارز است (Elbadawi, & Raimundo, 1997).

اتکای اقتصاد به درآمد حاصل از صادرات مواد اولیه باعث آسیب‌پذیری اقتصاد و عدم توانایی در برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی می‌شود. این مسئله در کشورهای صادرکننده نفت به‌صورت وابستگی به درآمدهای نفتی نمایان شده که اثرات سویی در ساختار اقتصاد و تجارت خارجی به‌جا می‌گذارد. ازجمله موانع اصلی برای تنوع و رشد صادرات غیرنفتی، کاهش نرخ ارز واقعی از زمان حضور نفت در اقتصاد این کشورها است. بخشی از این روند غیرقابل‌اجتناب بوده و مبین تأثیر عوامل اساسی و بنیادی تعیین‌کننده نرخ ارز واقعی مانند درآمدهای نفتی، سیاست‌های اقتصادی و عوامل در اقتصادهای آن‌ها است. ازآنجاکه نرخ

ارز مؤثر واقعی (REER) از عوامل کلیدی و مؤثر بر قیمت‌های نسبی در اقتصاد کلان است، نقش تعیین‌کننده‌ای در تخصیص منابع تولیدی و رفتار هزینه‌ای در اقتصاد دارد. ازنظر تئوری انحراف نرخ ارز مؤثر واقعی تأثیر منفی بر فعالیت‌های اقتصادی دارد. درواقع، این انحراف صادرات کالاهای تجاری و سودآوری تولید را کاهش می‌دهد. انحراف نرخ ارز مؤثر واقعی همچنین موجب کاهش بهره‌وری اقتصادی و تخصیص نامناسب منابع می‌شود. از طرف دیگر، انحراف نرخ ارز مؤثر واقعی، باعث افزایش عدم قطعیت که کاهش سرمایه‌گذاری داخلی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را به دنبال داشته و موجب عدم توازن تراز پرداخت‌ها می‌شود (Amadou, 2011).

انحراف نرخ ارز مؤثر واقعی نسبت به مسیر تعادلی بلندمدت آن، به مفهوم اختلال در قیمت‌های نسبی و همچنین اختلال در برآورد هزینه سرمایه‌گذاری و درنتیجه موجب عدم تخصیص مناسب و بهینه منابع و افزایش هزینه‌های تولید خواهد شد. به دنبال آن، این افزایش در هزینه‌های تولید منجر به افزایش قیمت و کاهش صادرات و افزایش واردات خواهد شد. تخصیص بر اساس نظام قیمت‌ها به نحوی انجام می‌گیرد که موجب افزایش کارایی اقتصادی می‌گردد. به‌طوری‌که منابع تولیدی بتوانند حداکثر سهم خود را در تولید خالص ملی به دست آورند؛ زیرا انتقال منبع تولیدی از مصارفی که در آن‌ها ارزش محصول نهایی آن کم است، به مصارفی که در آن‌ها ارزش محصول نهایی آن زیاد است، سهم منابع تولیدی موردنظر را در تولید خالص ملی افزایش می‌دهد. حداکثر سهم منبع تولیدی در تولید خالص ملی زمانی تأمین می‌شود که ارزش محصول نهایی آن در کلیه مصارف و مشاغل مختلف به یک‌میزان باشد. حال اگر مکانیسم قیمت‌ها به دلیل انحراف نرخ ارز دستخوش تغییر شود و منابع به شکل اقتصادی تخصیص نیابد، ابتدا، تأثیر کاهشی بر تولید ناخالص ملی و صادرات گذاشته، در مرحله بعد برای تنظیم تقاضای کل جامعه واردات کاهش‌یافته و درنهایت تراز تجاری با نا ترازی روبرو می‌شود. این مسئله در مورد کشورهای نفتی که پایه اصلی تولید ملی آن‌ها فروش نفت و تبدیل درآمد نفتی به پول ملی آن‌ها است، بسیار حائز اهمیت است. تبدیل دلارهای نفتی در بازار داخلی این کشورها سبب نوسانات و انحرافات نرخ ارز از قیمت تعادلی می‌شود. بر این اساس، به لحاظ این‌که کشور عراق دارای اقتصاد نفتی است، در این مقاله تأثیر انحرافات نرخ ارز تعادلی بر تجارت خارجی عراق بررسی‌شده است؛ بنابراین، ابتدا مبانی نظری و پیشینه تحقیق بیان‌شده و سپس، الگوی تحقیق و یافته‌های تحقیق و در آخر، نتایج تحقیق تبیین شده است.

۲. ادبیات تحقیق

در این بخش ابتدا مبانی نظری تحقیق تفسیر و سپس پیشینه پژوهش بیان شده است.

۱-۲. نرخ ارز، تجارت خارجی

نرخ ارز عبارت است از هزینه مبادله یک ارز با ارز دیگری که سرمایه‌گذار تمایل به خرید آن را دارد. نرخ ارز به‌صورت لحظه‌ای در نوسان است. چراکه، ارزها به‌طور مداوم معامله می‌شوند و این معامله مداوم ارزها باعث می‌شود که قیمت ارزها نیز مانند طلا یا سهام به‌صورت آتی بالا و پایین برود. نرخ ارز به دلیل حساسیت بالای آن نسبت به فضای سرمایه‌گذاری، فضای کسب‌وکار و شرایط اقتصادی، یکی از ابزارهای مهم در دست مقامات پولی در همه کشورهای جهان به‌طور عام و کشورهای درحال‌توسعه به‌طور خاص است. بازار ارز، مناسب‌ترین مکان تبادل حقایق و داده‌ها در اقتصاد سیاسی است. البته، شرایط حاکم بر اقتصاد کشورها و انحرافات نرخ ارز حساسیت متغیرهای اقتصادی را بیشتر می‌کند. به‌طور مثال، انحرافات شدید در نرخ ارز انتظارات تورمی را تقویت کرده و افراد در سطح جامعه با نا اطمینانی و انتظارات بدبینانه و تبانی برای بالا بردن سقف منافع شخصی درازای آسیب رساندن به منافع جامعه است. اتخاذ یک نرخ ارز بالا از سوی مقام پولی، بازارها را پس از مدتی در محدوده‌های جدید برای مقادیر متغیرهای کلان اقتصادی با آن تطبیق یافته و نرخ ارز موازی پیش‌بینی‌شده حفظ می‌شود؛ بنابراین، باید در برابر شاخص‌های بازار نظارتی[1] و تبانی که سعی در دور کردن بازارهای محلی از ارزش واقعی خوددارند، هوشیار بود (Abeer, 2021). تأثیر سیاست پولی به اقتصاد کلان عراق مهم است، زیرا کانال‌های انتقال نفوذ و تأثیرات آن‌ها از طریق مجموعه ابزارهای مورداستفاده مقام پولی از طریق مکانیسم انتقال تأثیر سیاست پولی در عراق به برخی متغیرهای کلان اقتصادی است و این امر با هدف‌گذاری تورم از طریق تثبیت‌کننده اسمی نرخ مبادله مشهود است. مقام پولی عراق به سیاست پنجره فروش ارز[2] پایبند. چراکه، توانایی آن در کنترل سطوح نقدینگی و عقیم‌سازی اقتصاد از سیاست‌های اقتصادی بی‌انضباط در مدیریت اقتصاد کلان در عراق را باور دارند (Saif et al., 2022).

تجارت خارجی و یا بازرگانی بین‌المللی به دادوستد کالا یا خدمت دارای ارزش فراسوی مرزهای بین‌المللی گفته می‌شود که در بسیاری از کشورها نمایانگر میزان تولید ناخالص داخلی است. تجارت در

---

[1] در بخش شاخص‌های بازار نظارتی می‌توان، تعیین نرخ ارز دستوری بدون توجه به نیروی‌های تقاضا و عرضه در بازار ارز تعیین می‌شود و یا اختصاص ارز دولتی برای کالاهای خاص و در کل نظارت‌هایی که از سمت مقامات دولتی و پولی بر بازار ارز شده و شرایط بازار سیاه و تبانی را ایجاد می‌کند(Abeer, 2021).

[2] منظور از پنجره فروش ارز، فرصتی طلایی است که افزایش ناخواسته نرخ ارز برای رونق بخشی به تولید در اقتصاد ملی را فراهم کرده، به‌طوری‌که، پنجره ارزی اقتصاد ملی را در جهت مخالف آنچه پدیده بیماری هلندی می‌نامند، حرکت می‌کند(Saif et al., 2022).

تعیین سرنوشت هر کشوری نقش مهمی دارد و این بخش مهم اقتصادی، پیونددهنده اقتصاد داخلی کشور با اقتصاد بین‌الملل است. تجارت به‌قدری مهم است که برخی آن را به‌عنوان محرک توسعه می‌دانند. مکاتب مختلف اقتصادی نسبت به تجارت، دیدگاه‌های مختلفی ارائه می‌دهند. عده‌ای مانند لیبرال‌ها آن‌ها عامل صلح، رئالیست‌ها آن را در صورت مثبت بودن ترازتجاری عامل افزایش قدرت ملی و عده‌ای هم مانند؛ مارکسیست‌ها تجارت آزاد را حربه کشورهای‌توسعه‌یافته برای سلطه بر کشورهای درحال‌توسعه مطرح می‌کنند (Ramos-Herrera & Sosvilla-Rivero, 2023).

۲-۲. نرخ ارز، رابطه مبادله و تجارت خارجی

رابطه مبادله[۱] شاخصی است که بررسی رفتار آن طی زمان به‌عنوان معیاری برای بررسی میزان برخورداری از منافع تجارت بین‌الملل در هر کشور مورداستفاده قرار می‌گیرد. رابطه مبادله نشان می‌دهد که کشورها به ازای یک واحد از صادرات، چه میزان کالا وارد می‌کنند. اهمیت رابطهٔ مبادلهٔ خالص تهاتری در این است که چگونگی تأثیرگذاری نرخ ارز بر شاخص‌های قیمت صادرات و واردات را تفسیر می‌نماید. درصد تغییر قیمت واردات درنتیجه یک درصد تغییر در نرخ ارز بین کشور صادرکننده و واردکننده را عبور نرخ ارز می‌نامند. اثر عبور نرخ ارز به دو بخش مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شود. اثر مستقیم عبور نرخ ارز، تغییر نرخ ارز به قیمت کالاهای وارداتی نهایی و واسطه‌ای به ترتیب؛ افزایش هزینه تولید و افزایش قیمت تمام‌شده کالاهای داخلی می‌شود و درنهایت، افزایش قیمت مصرف‌کننده می‌شود؛ اما اثر غیرمستقیم عبور نرخ ارز، انحراف نرخ ارز به رقابت‌پذیری کالاها در بازارهای بین‌المللی اشاره دارد. به‌طوری‌که با رشد نرخ ارز و ارزش پول ملی کاهش‌یافته، خریداران خارجی ارزان‌تر و افزایش صادرات رخ می‌دهد. اثرات نوسانات و انحراف نرخ ارز به قیمت صادرات را انتقال نرخ ارز به قیمت صادرات نامیده می‌شود. شاخص قیمت صادرات در تجزیه‌وتحلیل رقابت‌پذیری صادرات بسیار اهمیت دارد (Tayibi et al., 2021).

نرخ ارز ارتباط مستقیم با تجارت خارجی دارد و هرگونه افزایش یا کاهش آن می‌توانند بر ترازتجاری و رقابت‌پذیری تولیدکنندگان داخلی در برابر کالاهای خارجی در داخل و خارج تأثیر بگذارد. رابطه بین نرخ ارز و تولید داخلی مستقیم است. به‌طوری‌که افزایش نرخ ارز سبب کاهش ارزش پول ملی و رشد

---

[۱] میزان رابطه مبادله عبارت است از، نسبت شاخص قیمت کالاهای صادراتی (px) بر شاخص قیمت کالاهای وارداتی(pm) در ۱۰۰ ضرب به دست می‌آید.

تولید ملی می‌شود؛ اما باید توجه داشت که افزایش نرخ ارز نباید به‌طور ناگهانی و با نوسان باشد. چراکه، نوسانات نرخ ارز شرایط نا اطمینانی را برای تولیدکنندگان و صادرکنندگان کشور ایجاد می‌کند که این امر می‌تواند بر تولیدات صنعتی و کشاورزی، اشتغال و غیره تأثیر منفی برجای بگذارد. اراده سیاسی دولت باید فارغ از هرگونه برخوردهای سیاسی نسبت به نرخ ارز باشد تا از این طریق بتواند جلوی نوسانات نرخ ارز و تأثیر نامطلوب آن را بر صادرات و به‌تبع آن بر قدرت کشور بگیرد. درواقع، سیاست‌گذاری در این حوزه باید به شکل فنی متناسب با شرایط تورم داخلی و خارجی و به‌دوراز هرگونه ملاحظاتی چون منافع نهادی، حزبی، زمان انتخابات و کسری بودجه باشد (Habibi & Hammet, 2017). در سال‌های اخیر در عراق برنامه‌های اصلاحی اقتصادی مدنظر قرارگرفته شده تا ساختار تجارت خارجی عراق به سمت بهبود تراز پرداخت‌ها و موازنهٔ صادرات و واردات در حداقل انحرافات ارز حرکت کند. مهم‌ترین بخش برنامه‌های اصلاحی اقتصادی عراق توجه به ادغام عراق در اقتصاد جهانی است. چراکه، دسترسی به بازارهای جدید، رقابت‌پذیری، رشد صنعت و بهبود شرایط بین‌المللی را برای عراق به ارمغان می‌آورد (Jeyad, 2021). برنامه اصلاحات اقتصادی عراق در سال‌های ۲۰۱۹-۲۰۱۶ بر سیاست‌های مالی و پولی متمرکز بوده و تا حدودی شاخص‌های کلی بهبودیافته است؛ اما به دلیل ناتوانی تولید در بخش‌های اقتصادی عراق و نقص در جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی اهداف برنامه‌های اصلاحی اقتصادی عراق کاملاً تحقق‌نیافته است؛ بنابراین، برای بهبود شرایط پولی اقتصادی در عراق یکی از بخش‌های مهم برنامه اصلاحات اقتصادی عراق توجه به سیاست ارزی است. توجه به سیاست ارزی سبب رفع عدم تعادل در ساختار صادرات و واردات، ایجاد شرایط باثبات سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در راستای بازگشت به مذاکرات چندجانبه بین‌المللی سبب حمایت از تولید داخلی را با اصل تعهد به آزادی تجارت مطابق با قوانین تعیین‌شده در سازمان تجارت جهانی می‌شود (Murphy, 2020).

۲-۳. انحراف از مسیر تعادلی بلندمدت

در مورد وجود نرخ واقعی تعادلی ارز دو نظریه وجود دارد. نظریه اول معتقداست که نرخ واقعی ارز هرگز نمی‌تواند به‌طور پایدار با انحراف روبرو باشد. این ادعا به این دلیل است که نرخ واقعی ارز تحقق‌یافته عوامل بنیادی مربوط را منعکس می‌کند. درحالی‌که نظریه دوم مفهوم انحراف از مسیر تعادلی بلندمدت را می‌پذیرند، ولی نسبت به توانایی یک روش خاص در برآورد صحیح و قابل‌قبول درجه انحراف از مسیرتعادلی بلندمدت و انحراف نرخ ارز به‌طور تجربی تردید دارد. در هر دو نظریه بر موضوع انحراف از مسیرتعادلی بلندمدت نرخ واقعی ارز یک مسئله اصلی بوده ست و قابل آزمون هست، توافق دارند. ایسارد

و فاروق (۱۹۹۵) در مورد اولین دیدگاه بر این عقیده‌اند که نرخ واقعی ارز همیشه مبتنی بر مقادیر عوامل بنیادی بهینه هست و درنتیجه انحراف نرخ ارز منعکس‌کننده بی‌ثباتی سیاست‌های اقتصاد کلان و یا نادرست آن است؛ بنابراین، این دیدگاه هیچ‌گونه اثر رفاهی را برای سیاست‌های نرخ ارز در نظر نمی‌گیرد و توجه به انتخاب بهینه نرخ ارز را مدنظر قرار می‌دهد. به‌منظور تفسیر این برداشت برحسب چارچوب مفهومی فوق، ابتدا توجه به این نکته ضروری است که متغیر سیاست‌گذاری در $X_2(t)$، باوجود پایدار بودن می‌تواند بهینه نباشد. اگر سطوح بهینه متغیرهای سیاست‌گذاری را با $X_2^*(t)$ نشان دهیم. به‌طورکلی، به مقادیر متغیرهای برون‌زا به شکل ویژه به $X_2(t)$ بستگی. به‌صورت: $X^*_2(t)= J\ X_2(t)$. ازاین‌رو معادله نرخ ارز تعادلی مطلوب (DRER) می‌تواند به شکل زیر در نظر گرفته شود:

$$DRER = H[JX_2(t).X_2(t)] \qquad (۱)$$

بر این اساس، در مورد هر یک از تعاریف نرخ واقعی تعادلی ارز، می‌توان یک معیار خاص انحراف از مسیرتعادلی بلندمدت به‌عنوان تفاوت بین نرخ واقعی ارز تحقق‌یافته و مقدار تعادلی آن ارائه نمود. تفاوت بین DRER و RER به سه بخش است:

$$RER - DRER = [RER - SRER] + [SRER - LRER] + [LRER - DRER] \qquad (۲)$$

که در آن DRER نرخ ارز واقعی طراحی‌شده، SERE نرخ ارز واقعی کوتاه‌مدت، LRER نرخ ارز واقعی بلندمدت است؛ بنابراین، انحراف ارز مسیرتعادلی بلندمدت تعریف‌شده به‌عنوان تفاوت بین نرخ واقعی تحقق‌یافته و تعادلی بلندمدت بهینه ارز می‌تواند به دلیل عوامل انتظاری (تفاوت بین SERE و RER) یا به دلیل تطبیق کند و آهسته متغیرهای از قبل تعیین‌شده (تفاوت بین LRER و SERE) یا سیاست‌های نامناسب (تفاوت بین LRER و *DRER*) باشد. در این دیدگاه همیشه نرخ واقعی ارز توسط عوامل بنیادی هدایت می‌شود و با توجه به نتایج نامناسب سیاست‌گذاری‌ها انحراف از مسیرتعادلی بلندمدت نرخ ارز بدین‌صورت قابل تفسیر است:

- اگر تفاوت RER-SRER=0 باشد، در این صورت نرخ ارز واقعی با موارد انتظاری هرگز تحت تأثیر عوامل انتظاری و سفته‌بازی قرار نمی‌گیرد.

- برخلاف انحراف بین DRER وLRER که تصحیح سیاست‌های اساسی را ضروری می‌نماید، انحراف بین LRER و SERE مطلوب بوده و به‌ویژه هیچ‌گونه رهنمودی راجع به سیاست نرخ ارز ندارد.

از طرفی، نقشی که حباب‌های سفته‌بازی ممکن است در بخش گسترده‌ای از بازارهای مالی، ازجمله بازارهای ارزبازی کند، هنوز یک مسئله بحث‌انگیز باقی‌مانده و یک موضوع تحقیقاتی در زمینه اقتصاد کلان است. به‌هرحال برای تعداد زیادی از کشورها که در آن‌ها نظام نرخ ارز ثابت وجود دارد، این مسئله به‌طور مستقیم مطرح نیست؛ زیرا نرخ اسمی ارز در چنین کشورهایی در بازارهای مالی تعیین نمی‌شود (Jebeniani & Trabelsi, 2022).

۲-٤. اندازه‌گیری انحراف نرخ ارز تعادلی

یکی از عوامل کلیدی و مؤثر بر قیمت‌های نسبی در اقتصاد کلان، نرخ ارز مؤثر واقعی است که نقش تعیین‌کننده‌ای در تخصیص منابع تولیدی و رفتار هزینه‌ای در اقتصاد دارد. نرخ ارز مؤثر واقعی رقابت را در صادرات مشخص می‌نماید (Coudert & Couharde, 1989). انحراف نرخ ارز مؤثر واقعی نسبت به مسیرتعادلی بلندمدت آن به مفهوم اختلال در قیمت‌های نسبی و در برآورد هزینه سرمایه‌گذاری، موجب عدم تخصیص مناسب و بهینه منابع و درنتیجه، افزایش هزینه‌های تولید خواهد بود، افزایش در هزینه‌های تولید منجر به افزایش قیمت و درنتیجه، کاهش صادرات خواهد شد. لذا، برآورد نرخ ارز مؤثر واقعی تعادلی و حرکت آن طی زمان هم برای سیاست‌گذاران اقتصادی دارای اهمیت و شناسایی عوامل تأثیرگذار بر انحراف نرخ ارز از مسیر تعادلی آن بسیار ضروری است. تعیین نرخ ارز تعادلی و نیز میزان انحراف آن نقش مؤثری در تبیین شرایط و سیاست‌گذاری اقتصادی دارند. به همین جهت مطالعات بسیاری در این زمینه صورت گرفته است. حداقل چهار رویکرد برای تعیین نرخ ارز تعادلی وجود دارد.

رویکرد اول؛ مبتنی بر برابری قدرت خرید (PPP) است که نرخ ارز اسمی را به تفاوت‌های قیمتی بین کشورها مرتب می‌کند، ولی مطالعات تجربی این رویکرد در بلندمدت کاربرد دارد.

رویکرد دوم؛ توسط ویلیامسون (۱۹۹۴) تحت عنوان رویکرد بنیانی (FEER) نرخ ارز تعادلی معرفی‌شده که نرخ ارز تعادلی را بر اساس تعادل هم‌زمان داخلی و خارجی اقتصاد محاسبه می‌شود. این نرخ ارز بر اساس موازنه حساب‌جاری تعیین می‌شود که متناظر با اشتغال کامل و تعادل پایدار دارایی‌های خارجی است و موازنه داخلی و خارجی اقتصاد کلان را در میان‌مدت و بلندمدت تضمین می‌کند، ولی کلارک و مکدونالد (۱۹۹۸) معتقدند ازآنجاکه FEER بر پایه یک اتحاد اقتصاد کلان تعریف می‌شود؛ نرخ ارز محاسبه شده را نمی‌توان به‌عنوان یک مفهوم دستوری در نظر گرفت.

رویکرد سوم؛ توسط کلارک و مکدونالد (۱۹۹۵) تحت عنوان مدل تخمینی (BEER) معرفی شد، در این مدل پویایی‌های رفتار نرخ ارز را شامل حرکت‌های کوتاه‌مدت و انحرافات از تعادل مدنظر قرار می‌دهد و

شرایط گسترده‌تری برای اقتصاد کلان در نظر می‌گیرد. معمولاً BEER گزینه مناسبی برای توضیح حرکت ادواری نرخ ارز است (MacDonald, 1995). درروش مدل تخمینی می‌توان، به‌طور اصولی حرکت‌های ادواری را در نرخ ارز توضیح داد. استفاده از روش‌های مدل تخمینی و رویکرد بنیانی برای ارزیابی نرخ ارز مؤثر واقعی در کشورهای درحال‌توسعه بسیار گسترده‌تر از استفاده آن برای کشورهای توسعه‌یافته بوده است.

رویکرد چهارم؛ توسط ادواردز (۱۹۸۹) معرفی‌شده و در آن تحلیل نظری و تجربی گسترده‌ای از عوامل مؤثر بر نرخ واقعی ارز تعادلی[1] مدنظر است و معتقد است که مفهوم نرخ واقعی ارز تعادلی شباهت زیادی به رویکرد بنیانی دارد. ادواردز، نرخ واقعی ارز تعادلی را حاصل از قیمت نسبی کالاهای قابل‌مبادله به غیرقابل‌مبادله می‌داند، که سبب تعادل بلندمدت داخلی و خارجی می‌شود. تعادل داخلی درجایی است که بیکاری در سطح طبیعی خود باشد و تعادل خارجی نیز درجایی است که تراز حساب‌جاری (در حال و آینده) با جریان سرمایه در بلندمدت سازگار باشد (Owoundi, 2016).

تغییرات سریع در اقتصاد عراق در این سال اخیر، سبب شده که بازار ارز این کشور در سال‌های اخیر دچار تحولات زیادی شود و این تحولات زمینه را برای وجود انحراف نرخ ارز از مسیرتعادلی آن فراهم نماید، از طرفی، این انحراف باعث عدم تخصیص مناسب و بهینه منابع و درنتیجه افزایش هزینه‌های تولید و کاهش صادرات غیرنفتی در این کشور شده است. لذا، در مطالعه حاضر برای برآورد نرخ ارز تعادلی از مدل تخمینی (BEER) استفاده‌شده است.

۲-۵. پیشینه پژوهش

عود (۲۰۲۳)، در مقاله‌ای تحت عنوان تأثیر نوسانات نرخ ارزبر صادرات در عراق در طی دوره ۲۰۲۰-۲۰۰۴ با استفاده از روش ARDL به این نتیجه دست‌یافته است که تأثیر نوسانات نرخ ارز در حالت افزایش نرخ برابری دلار آمریکا در برابر دینار عراق، بر صادرات غیرنفتی منفی بوده است، چراکه، عراق از مبحث تولید محصولات غیرنفتی با تنگناهای زیادی روبرو بوده و عمده حجم صادرات عراق از فروش نفت خام هست.

---

[1]- *ERER*

صنعا و سلمان (۲۰۲۳)، در مقاله‌ای تحت عنوان تحلیل اقتصادی تأثیر نرخ مبادله دینار عراق بر مقادیر وارداتی برنج در طی دوره ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۰ با استفاده از روش ARDL به این نتایج دست‌یافته‌اند، قیمت‌های بین‌المللی تأثیر ناچیزی بر مقادیر وارداتی برنج داشته است. چراکه، برنج یکی از کالاهای اساسی در عراق است که باکارت سهمیه توزیع می‌شود و عمده واردات برنج از سمت دولت صورت می‌گیرد. از طرفی فعالیت بخش خصوصی در واردات برنج با محدودیت روبرو است. چراکه، واردکنندگان بخش خصوصی ارز موردنیاز خود را از بازارهای غیررسمی تهیه‌کرده و معمولاً در این بازار نرخ ارز تعادلی از نرخ ارز اسمی بیشتر است و درنتیجه، افزایش نرخ ارز سبب کاهش مقدار واردات برنج می‌شود.

امامی میبدی و دائی کریم زاده (۲۰۲۲)، در مطالعه‌ای تحت عنوان؛ بررسی انحراف نرخ ارز مؤثر در کشورهای عضو اوپک، بررسی عوامل مؤثر بر انحراف نرخ ارز با استفاده از روش‌های DOLS و GMM در فاصله زمانی ۲۰۱۹ -۱۹۸۰ پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان‌دهنده آن است که اثرات مثبت شوک‌های نفتی سبب افزایش نرخ ارز شده، شاخص توسعه مالی تأثیر مثبت و شاخص‌های کیفیت نهادی تأثیر منفی و معناداری بر انحراف نرخ ارز در کشورهای عضو اوپک داشته‌اند.

مهتیف و همکاران (۲۰۲۱)، در مقاله‌ای تحت عنوان تأثیر انحراف نرخ ارز بر تجارت خارجی در کشور آذربایجان با استفاده از روش ARDL به این نتایج دست‌یافته‌اند که انحرافات نرخ ارز بر تعاملات تجاری و همچنین تراز تجاری یک کشور تأثیر بسزایی دارد. به‌طوری‌که بر صادرات در کوتاه‌مدت و بر واردات در بلندمدت اثر می‌گذارد؛ بنابراین انحرافات نرخ ارز را یک مانع غیرتجاری بر سر راه تجارت خارجی می‌دانند.

کازرونی و همکاران (۲۰۱۶)، در مقاله‌ای تحت عنوان تأثیر انحراف نرخ ارز مؤثر واقعی بر صادرات غیرنفتی ایران کاربردی از رهیافت(BEER)، در طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۶۰ با استفاده از روش ARDL به این نتایج دست‌یافته‌اند که به ترتیب تولید ناخالص داخلی تأثیر مثبت، انحراف نرخ ارز مؤثر واقعی، رابطه مبادله و نرخ واقعی ارز تأثیر منفی و معناداری بر صادرات غیرنفتی ایران داشته است.

در اکثر مطالعات داخلی و خارجی حکایت از تنوع تحقیقات صورت گرفته در زمینه محاسبه نرخ ارز تعادلی و میزان انحراف نرخ ارز در سطح مطالعات جهانی دارد. بااین‌حال این مبحث تاکنون در کشور عراق بررسی نشده است؛ بنابراین، نوآوری اصلی این مطالعه در بررسی تأثیر انحرافات نرخ ارز واقعی بر تجارت خارجی عراق است به صورتی که این رویکرد در تحقیق حاضر در مطالعات مشابه کشور عراق

مشاهده نمی‌شود و نیز نتایج این تحقیق در بررسی تعاملات بین‌المللی میان کشورها در حوزه اقتصاد، اهمیت به سزایی دارد.

بنابراین، با توجه به توضیحات در بخش مبانی نظری و هدف اصلی تحقیق مبنی بر بررسی تأثیرات انحرافات نرخ ارز تعادلی بر تجارت خارجی عراق سه فرضیه زیر آزمون شده است؛

- فرضیه اول: انحراف نرخ ارز تعادلی بر رابطهٔ مبادله کشور عراق اثر منفی و معناداری دارد.
- فرضیه دوم: انحراف نرخ ارز تعادلی بر صادرات کشور عراق اثر منفی و معناداری دارد.
- فرضیه سوم: انحراف نرخ ارز تعادلی بر واردات کشور عراق اثر منفی و معناداری دارد.

۳. روش‌شناسی

روش تحقیق از نوع همبستگی علی و مبتنی بر تحلیل داده‌های سری زمانی هست. هدف از انجام این پژوهش ارائه یک الگوی اقتصاد کلان با در نظر گرفتن شرایط عراق است. داده‌ها تحقیق به‌صورت کتابخانه‌ای، اسنادی از پایگاه داده بانک جهانی (WDI) در بازده ۲۰۲۱-۲۰۰۵ برای کشور عراق جمع‌آوری‌شده است. به لحاظ این‌که داده‌های شاخص‌های اقتصاد کلان برای کشور عراق در سایت بانک جهانی تنها به‌صورت سالانه موجود است و برای جلوگیری از مشکل کفایت درجه آزادی در برآورد الگو، کلیه داده‌ها با استفاده از روش چاو و لین با استفاده از نرم‌افزار ایویوز به داده‌های فصلی تبدیل‌شده است.

ابتدا؛ برای تخمین مدل تحقیق لازم است که انحراف نرخ ارز مؤثر واقعی محاسبه شود؛ بنابراین، در گام اول، با توجه مطالعات کلارک و مک‌دونالد(۱۹۹۵) و مطالعهٔ اووندی (۲۰۱۶) نرخ ارز تعادلی(REER) را از روش رفتار نرخ ارز تعادلی(BEER) با توجه مدل(۳) از روش DOLS برآورد شده است.

$$REER_t = \alpha_0 + \alpha_1 open_t + \alpha_2 nfa_t + \alpha_3 inf_t + \alpha_4 tot_t + \alpha_5 crisit1_t + \alpha_6 crisit2_t + \varepsilon_{1t} \qquad (۳)$$

در مدل(۳)، متغیرها به ترتیب عبارت‌اند از: نرخ ارز مؤثر واقعی[۱](REER$_t$)، نرخ باز بودن اقتصاد[۲](open)، خالص دارایی‌های خارجی[۳](nfa)، تورم[۴](inf)، رابطه تجاری[۵](tot)، متغیر دامی برای افزایش قیمت نفت در

---

[۱] – نسبت قیمت‌های خارجی به قیمت‌های داخلی برحسب یک پول.

[۲] – آزادسازی تجارت و باز بودن اقتصادی فشار بر قیمت‌های نسبی کالاهای تجاری و غیرتجاری(غیر مبادله‌ای) می‌شود و کاهش نرخ ارز تعادلی را سبب می‌شود

[۳] – افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی سبب افزایش عرض ارز در بازار و تبدیل به دینار و کاهش ارزش نرخ ارز می‌شود.

کشور عراق[۱] ($Crisit1_t$) و برای کاهش قیمت نفت در کشور عراق[۲] ($Crisit2_t$) فرض شده است. سیستم نرخ ارز کشور عراق با توجه به پیشنهاد صندوق بین‌الملل پول شناور مدیریت‌شده است.

در گام دوم، پس تخمین نرخ ارز تعادلی مطابق مطالعات کازرونی و همکاران (۲۰۱۵) و مدل هیری (۲۰۱۴)، از فرمول (۴) انحراف نرخ ارز تعادلی محاسبه‌شده است.

$$Mis_t = \frac{BEER_t - PEER_t}{PEER_t} \times 100 \qquad (۴)$$

در فرمول (۴)، انحراف نرخ ارز تعادلی (Mis_t)، نرخ ارز تعادلی ($BEER_t$) و نرخ ارز دائمی[۳] ($PEER_t$) هست.

پس از محاسبه انحراف نرخ ارز در کشور عراق، با توجه مطالعهٔ مهتیف و همکاران (۲۰۲۱) اثر انحراف نرخ ارز بر تجارت خارجی عراق و تفسیر فرضیه اول، دوم و سوم به ترتیب؛ از مدل‌های(۵)، (۶) و (۷) از روش تخمین‌زده شده است:

$$TOT_t = \beta_0 + \beta_1 Inv_t + \beta_2 Gov_t + \beta_3 Inf_t + \beta_4 Open_t + \beta_5 FDI_t + \beta_6 GR_t + \alpha_7 Mis_t + \varepsilon_t \qquad (۵)$$

$$EX_t = \beta_0 + \beta_1 Inv_t + \beta_2 Gov_t + \beta_3 Inf_t + \beta_4 Open_t + \beta_5 FDI_t + \beta_6 GR_t + \alpha_7 Mis_t + \varepsilon_t \qquad (۶)$$

$$IM_t = \beta_0 + \beta_1 Inv_t + \beta_2 Gov_t + \beta_3 Inf_t + \beta_4 Open_t + \beta_5 FDI_t + \beta_6 GR_t + \alpha_7 Mis_t + \varepsilon_t \qquad (۷)$$

که در این معادلات متغیرهای وابسته؛(TOT) رابطه تجاری، (EX)، صادرات و (IM) واردات است. متغیرهای مستقل تحقیق عبارت‌اند از؛ رشد تولید ناخالص داخلی(GR)، سرمایه‌گذاری داخلی (Inv)، مخارج دولت (Gov)، نرخ رشد شاخص قیمت مصرف‌کننده به‌عنوان شاخص تورم (Inf)، درجه باز بودن

---

[۴] – تورم داخلی سبب افزایش نرخ ارز تعادلی در سطح جامعه می‌شود

[۵] – رابطه‌ی تجاری از نسبت ارزش صادرات بر واردات به دست می‌آید و با افزایش رابطه‌ی تجاری نرخ ارز تعادلی افزایش می‌یابد.

[۱] – سال‌هایی که قیمت نفت افزایش‌یافته یک و مابقی سال‌ها صفر فرض شده است.

[۲] – سال‌هایی که قیمت نفت کاهش‌یافته یک و مابقی سال‌ها صفر فرض شده است.

[۳] – مقامات پولی و مالی کشورها برای نرخ ارز رسمی کشور را با توجه به شرایط حاکم در اقتصاد داخلی در یک محدوده‌ای به‌صورت شناور مشخص می‌نمایند، که معرف نرخ ارز تعادلی دائمی است.

اقتصاد به‌عنوان معیار باز بودن تجارت(Open)، جریان‌های ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) و Mis به‌عنوان متغیر انحراف نرخ ارز در مدل در نظر گرفته‌شده است[1](Mehtiyev et al., 2021).

٤. نتایج پژوهش

قبل از تخمین مدل لازم است، جهت جلوگیری از مشکل رگرسیون کاذب بررسی مانایی متغیرهای تحقیق صورت پذیرد. بر این اساس، با توجه به آزمون دیکی – فولر تعمیم‌یافته به جزء متغیر صادرات، واردات، مخارج دولتی و انحراف نرخ ارز سایر متغیرهای در سطح مانا هستند؛ بنابراین، همان‌طور که اشاره گردید، قبل تخمین مدل‌های (۵)، (۶) و (۷)، ابتدا با توجه به توضیحات برای محاسبه نرخ ارز تعادلی مدل (۳) تخمین زده‌شده و با استفاده از فرمول (۴) انحراف نرخ ارز تعادلی محاسبه و درنهایت، با توجه به مبحث نا مانایی بعضی از متغیرهای و مبانی تئوریک از روش خود رگرسیونی با توزیع با وقفه تخمین‌زده (ARDL) مدل‌های (۵)، (۶) و (۷) تخمین زده‌شده است.

٤-١. تخمین مدل نرخ ارز تعادلی

در جدول(۱)، مدل(۳) از روش DOLS تخمین‌زده شده، نتایج مبین آن است که، تأثیر نرخ تورم بر نرخ ارز تعادلی مثبت و بی‌معنی هست. ارتباط بین درجه باز بودن اقتصاد با نرخ ارز منفی و معنی‌دار هست و مشخص است، که باز بودن تجارت در اقتصاد عراق سبب کاهش نرخ ارز تعادلی می‌شود.

اما، تأثیر خالص دارایی خارجی بر نرخ ارز تعادلی تأثیر منفی و معنی‌داری دارد، که با تئوری‌های اقتصادی هم‌خوانی دارد. رابطهٔ تجاری با نرخ ارز تعادلی ازنظر علامت در تئوری‌های اقتصادی هم‌خوانی داشته، ولی ازنظر آماری معنی نیست. تأثیر تغییرات قیمت نفت به‌صورت مثبت (Crisit1) و منفی(Crisit2) ازنظر آماری به ترتیب منفی و مثبت و بی‌معنی هست.

جدول (۱): نتایج تخمین معادله(۳) عوامل مؤثر بر نرخ ارز تعادلی

نام متغیرها	ضریب متغیر	انحراف معیار	آمارهٔ t	P value
INF	۱/۵-۱۰×۰۷	۰/۰۰۰۱۰	۰/۱۰۶۵	۰/۹۱۵۸
OPEN	-۰/۰۰۰۱۶	۵/۵-۱۰×۲۵	-۳/۰۳۱	۰/۰۰۴۴
NFA	-۰/۳۳۴۶۹	۰/۰۹۴۲	-۳/۵۵۳	۰/۰۰۱۱

[1] – مدل‌های (٤)، (٥) و (٦) به‌صورت لگاریتمی تخمین شده است.

TOT	۰/۰۰۰۲۱	۰/۰۰۰۲۰	۰/۹۸۴۹	۰/۳۳۱۲
Crisit1	-۰/۰۰۰۱۵	۰/۰۰۰۸۹	۰/۱۶۳۴	۰/۸۸۲۶
Crisit2	۰/۰۰۰۱۴	۰/۰۰۰۸۷	۰/۱۶۳۱	۰/۸۷۱۳
c	۴/۷۴۳۸	۱/۴۸۸۷	۳/۱۸۶۵	۰/۰۰۳۰
Adjusted R- Squared=۰/۸۶		F[1](prob)= ۷/۶۲(۰/۰۰۰۰)		

منبع: یافته‌های تحقیق

٤-۲. برآورد مدل‌های کوتاه‌مدت تحقیق

٤-۲-۱. برآورد مدل کوتاه‌مدت تأثیرات انحرافات نرخ ارز تعادلی بر صادرات عراق

با توجه به نتایج جدول(۲)، آزمون‌های تشخیصی(عدم خودهمبستگی، شکل تبعی صحیح، نرمال بودن خطای پسماند و واریانس ناهمسانی) برقراری فروض کلاسیک تأیید و نیز باوجود ضریب تعیین ۹۱ درصد و آماره F قدرت توضیح‌دهندگی بالای مدل تأیید می‌شود.

بنابراین، به لحاظ کمتر بودن مشاهدات تحقیق از ۱۰۰ مشاهده از معیار شوازر- بیزین برای تعیین وقفه‌های بهینه مدل استفاده‌شده که تعداد وقفه‌های بهینه متغیرهای تحقیق برابر با ARDL(1,3,1,0,1,0,0,1) است. میزان معنادار بودن ضرایب در جدول (۲)، کاملاً تفسیر شده است.

جدول (۲): نتایج برآورد مدل کوتاه‌مدت تأثیرات انحرافات نرخ ارز بر صادرات عراق

متغیرها	ضریب	تفسیر	متغیرها	ضریب	تفسیر
EX(-1)	۲۰/۴۷۶(۱/۰۴۶)	معنادار است	OPEN	۰/۰۰۰۲۵(۵/۹۵۹)	معنادار است
INV	۰/۴۴۵(۱/۸۱۱)	معنادار است	OPEN(-1)	-۰/۰۰۰۲۹(-۶/۸۸۹)	معنادار است
INV(-1)	-۰/۸۴۱(-۳/۴۵۴)	معنادار است	FDI	-۰/۰۰۰۳۸(-۲/۹۱۴)	معنادار است
INV(-2)	۰/۰۰۰۷(۰/۳۴۳)	بی‌معنا است	GR	۰/۰۰۴۲۴(۳/۸۰۲)	معنادار است
INV(-3)	-۰/۰۰۲۳(-۲/۶۵۶)	معنادار است	MISS	-۳/۵۵×۱۰^-۵(-۲/۴۵۶)	معنادار است
G	۲/۰۰۲(۴/۴۲۹)	معنادار	MISS(-1)	۲/۳۵×۱۰^-۵(-۲/۸۶۴)	معنادار

[1] - آزمون F، در والد برای اطمینان از ضرایب تخمین صورت گرفته است.

			است		است
G(-1)	−۱/۶۵۸(−۳/۵۷۱)	معنادار است	C	۰/۱۷۶(۰/۳۶۹)	بی‌معنا است
INF	$-۳/۰۵\times۱۰^{-۵}$(−۰/۶۰۸)	بی‌معنا است			
Functional Form= ۰/۶۷(۰/۴۳)	Normality= ۱۱/۳۸(۰/۶۳)		F(prob)=۱۹/۴۵(۰/۰۰۰)	D.W=۱/۸۳	R^2=۰/۹۱
ARDL(1,3,1,0,1,0,0,1)	Heteroscedasticity=۰/۳۶۹(۰/۵۴)			Serial correlation LM=۰/۴۷۳(۰/۶۳)	

منبع: یافته‌های تحقیق- مقادیر داخل پرانتز معرف آمارهٔ t است.

٤-۲-۲. برآورد مدل کوتاه‌مدت تأثیرات انحرافات نرخ ارز بر رابطهٔ مبادله عراق

با توجه به نتایج جدول(۳)، آزمون‌های تشخیصی(عدم خودهمبستگی، شکل تبعی صحیح، نرمال بودن خطای پسماند و واریانس ناهمسانی) برقراری فروض کلاسیک تأیید و نیز باوجود ضریب تعیین ۸۳ درصد و آماره F قدرت توضیح‌دهندگی بالای مدل تأیید می‌شود. به لحاظ کمتر بودن مشاهدات تحقیق از ۱۰۰ مشاهده از معیار شوازر- بیزین برای تعیین وقفه‌های بهینه مدل استفاده‌شده که تعداد وقفه‌های بهینه متغیرهای تحقیق برابر با ARDL(3,3,4,4,4,2,4,4) است. میزان معنادار بودن ضرایب در جدول(۳)، کاملاً تفسیر شده است.

جدول (۳): نتایج برآورد مدل کوتاه‌مدت تأثیرات انحرافات نرخ ارز تعادلی بر رابطهٔ مبادله عراق

متغیرها	ضریب	تفسیر	متغیرها	ضریب	تفسیر
TOT(-1)	−۰/۰۶۶(−۱/۱۸۹)	بی‌معنا است	FDI(-1)	−۰/۱۸۹(−۰/۳۶۳)	بی‌معنا است
TOT (-2)	−۰/۴۵۱(−۲/۴۱۹)	معنادار است	FDI(-2)	−۰/۳۸۱(−۱/۰۱۸۹)	بی‌معنا است
TOT (-3)	−۰/۲۱۳(−۱/۰۶)	بی‌معنا است	GR	−۳/۶۳۵(−۱/۲۰۶)	بی‌معنا است
INV	۵۸۶/۳۸۷(۱/۸۸۰)	معنادار است	GR(-1)	−۵/۰۲۱(−۱/۹۳۹)	معنادار است
INV(-1)	۱۳۸/۳۸(۰/۲۷۱)	بی‌معنا است	GR(-2)	۳/۰۱۹(۱/۰۵۸)	بی‌معنا است
INV(-2)	۵۳/۶۰(۰/۱۶۲)	بی‌معنا است	GR(-3)	۳/۵۶۳(۱/۳۸۸)	بی‌معنا است
INV(-3)	۳/۶۰۶(۰/۶۶۵)	بی‌معنا است	GR(-4)	−۱۱/۴۴۸(−۲/۵۸۴)	معنادار است
INF	۰/۵۴۴(۲/۰۹۵)	معنادار است	G	−۱۴۲۲/۶۷(−۰/۹۲۲)	بی‌معنا است
INF (-1)	۰/۲۴۲(۰/۹۹)	بی‌معنا است	G (-1)	۷۷۶/۵۳(۰/۲۹۰)	بی‌معنا است
INF (-2)	−۰/۴۶۸(−۲/۳۳۲)	معنادار است	G (-2)	−۱۷۸۰/۱۷(−۱/۴۱۱)	بی‌معنا است
INF (-3)	۰/۰۵۳(۰/۶۵۳)	بی‌معنا است	G (-3)	−۴۵/۷۳(−۰/۰۴۸)	بی‌معنا است
INF(-4)	۰/۳۲۹(۳/۶۷۴)	معنادار است	G (-4)	−۲۶۶/۲۳(−۰/۳۳۷)	بی‌معنا است

OPEN	-۰/۰۱۳۱(-۰/۱۲۳)	بی‌معنا است	MISS	۰/۰۹۹(-۲/۵۱۴)	معنادار است
OPEN(-1)	۰/۰۲۳۵(۰/۱۵۹)	بی‌معنا است	MISS(-1)	-۰/۰۴۰(-۱/۵۴۷)	معنادار است
OPEN(-2)	۰/۰۰۹(۰/۰۷۷)	بی‌معنا است	MISS(-2)	۰/۰۰۰۱(-۰/۰۰۲)	بی‌معنا است
OPEN(-3)	-۰/۰۵۵(-۰/۵۲۰)	بی‌معنا است	MISS(-3)	-۰/۰۸۰(-۰/۶۹۹)	بی‌معنا است
OPEN(-4)	-۰/۱۳۹(-۱/۸۳۸)	معنادار است	MISS(-4)	۰/۰۸۲۷(-۰/۱۶۹)	بی‌معنا است
FDI	-۰/۲۰۷(-۰/۴۷۳)	بی‌معنا است	C	-۱۱۶۸۸/۷۹(-۳/۴۹۵)	معنادار است
Functional Form= ۰/۶۲(۰/۴۵)	Normality= ۱۳/۴۵(۰/۳۳)	F(prob)=۵/۶۳(۰/۰۰۰)		D.W=۱/۹۴	R^2=۰/۸۳
ARDL(3,3,4,4,4,2,4,4)	Heteroscedasticity=۱/۱۶۷(۰/۳۶)			Serial correlation LM=۲/۱۰۳(۰/۱۵)	

منبع: یافته‌های تحقیق- مقادیر داخل پرانتز معرف آمارهٔ t است.

٤-۲-۳. برآورد مدل کوتاه‌مدت تأثیرات انحرافات نرخ ارز تعادلی بر واردات عراق

با توجه به نتایج جدول(۴)، آزمون‌های تشخیصی(عدم خودهمبستگی، شکل تبع صحیح، نرمال بودن خطای پسماند و واریانس ناهمسانی) برقراری فروض کلاسیک تأیید و نیز باوجود ضریب تعیین ۸۳ درصد و آماره F قدرت توضیح‌دهندگی بالای مدل تأیید می‌شود.

جدول (٤): نتایج برآورد مدل کوتاه‌مدت تأثیرات انحرافات نرخ ارز تعادلی بر واردات عراق

متغیرها	ضریب	تفسیر	متغیرها	ضریب	تفسیر
IM(-1)	-۰/۰۷۷(-۰/۶۷۲)	بی‌معنا است	OPEN(-2)	۸/۰۹×۱۰$^{-۵}$(۱/۵۱۳)	بی‌معنا است
IM (-2)	-۰/۰۹۲(-۰/۵۶۴)	بی‌معنا است	OPEN(-3)	-۱/۲۲×۱۰$^{-۵}$(-۰/۲۸۴)	بی‌معنا است
IM(-3)	-۰/۷۵۱(-۲/۹۴۲)	معنادار است	OPEN(-4)	۹/۶۹×۱۰$^{-۵}$(۱/۷۶۷)	بی‌معنا است
IM(-4)	-۱/۹۶۸(-۸/۶۵۶)	معنادار است	FDI	-۶/۰۱×۱۰$^{-۵}$(۱/۷۶۷)	بی‌معنی است
INV	۱/۳۶۷(۳/۵۹۲)	معنادار است	FDI(-1)	۰/۰۰۰۷(۲/۸۹۹)	معنادار است
INV(-1)	-۰/۸۳۳(-۲/۰۰۵)	بی‌معنا است	FDI(-2)	-۰/۰۰۰۳(-۱/۲۷۲)	بی‌معنا است
INV(-2)	۰/۱۶۶(۰/۸۰۳)	بی‌معنا است	FDI(-3)	۰/۰۰۰۸(۳/۸۶۴)	معنادار است
INV(-3)	۰/۴۴۶(۲/۲۱)	بی‌معنا است	FDI(-4)	۰/۰۰۰۵(۱/۹۷۰)	بی‌معنا است
G	-۳/۴۰۶(-۳/۶۱۲)	معنادار است	GR	-۰/۰۰۶۱(-۳/۶۳۸)	معنادار است
G(-1)	۱/۲۸۳(۱/۶۹۲)	بی‌معنا است	GR(-1)	۰/۰۰۹۰(۵/۴۸۱)	معنادار است
G(-2)	-۰/۲۸۴(-۰/۷۰۶)	بی‌معنا است	GR(-2)	۰/۰۰۹۰(۵/۵۷۷)	معنادار است
G(-3)	-۰/۱۶۷(-۰/۴۰۶)	بی‌معنا است	GR(-3)	۰/۰۰۴۵(۲/۶۴۵)	معنادار است
G(-4)	-۰/۹۳۹(-۳/۲۹۳)	بی‌معنا است	GR(-4)	۰/۰۰۶۶(۲/۲۱۱)	بی‌معنی است
INF	۰/۰۰۰۸(۳/۵۸۲)	معنادار است	MISS	۹/۸۹×۱۰$^{-۵}$(۴/۶۳۵)	معنادار است
INF(-1)	-۲/۲۵۴)	بی‌معنا است	MISS(-1)	-۲/۱۳×۱۰$^{-۵}$(-۰/۷۲۴)	بی‌معنا است

				۰/۰۰۰۲(	
معنادار است	۸/۷۵×۱۰$^{-۵}$(۳/۵۱۸)	MISS(-2)	بی‌معنا است	۱۰$^{-۵}$(-۰/۴۸۵) -۲/۹۵×۱۰	INF(-2)
بی‌معنا است	۴/۴۷×۱۰$^{-۵}$(۱/۶۶۲)	MISS(-3)	بی‌معنا است	۵/۶۵×۱۰$^{-۵}$(۱/۶۶۱)	INF(-3)
بی‌معنا است	-۵/۵۲×۱۰$^{-۵}$(-۲/۳۶۲)	MISS(-4)	بی‌معنا است	۰/۰۰۰۱(۲/۲۵۸)	INF(-4)
معنادار است	۳۳/۸۷۳(۳/۶۰۱)	C	معنادار است	-۲/۴۰۴) -۰/۰۰۰۱(	OPEN
			بی‌معنا است	۰/۰۰۰۱(۲/۳۲۰)	OPEN(-1)

R^2=۰/۸۲	D.W=۱/۹۴	F(prob)=۵/۶۳(۰/۰۰۰)	Normality= ۱۳/۴۵(۰/۳۳)	Functional Form= ۰/۶۲(۰/۴۵)
Serial correlation LM=۲/۱۰۳(۰/۱۵)		Heteroscedasticity=۱/۱۶۷(۰/۳۶)		ARDL(4,3,4,4,4,4,4,4)

منبع: یافته‌های تحقیق- مقادیر داخل پرانتز معرف آمارهٔ t است.

درنهایت، به لحاظ کمتر بودن مشاهدات تحقیق از ۱۰۰ مشاهده از معیار شوازر- بیزین برای تعیین وقفه‌های بهینه مدل استفاده‌شده که تعداد وقفه‌های بهینه متغیرهای تحقیق برابر با ARDL(4,3,4,4,4,4,4,4) است. میزان معنادار بودن ضرایب در جدول (۴)، کاملاً تفسیر شده است.

٤-۳. برآورد مدل بلندمدت تأثیرات انحرافات نرخ ارز تعادلی بر رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات عراق

با توجه به نتایج آمارهٔ F در آزمون کرانه‌ها در سه مدل (۵)، (۶) و (۷) که به ترتیب برابر با؛ ۸/۰۹۴، ۶/۹۹ و ۳/۵۳۸ که بیشتر از حد بالای تخمین‌ها است.

جدول(۵): نتایج اثرات بلندمدت تأثیرات انحرافات نرخ ارز تعادلی بر رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات عراق

متغیر	مدل(۵)		مدل(٦)		مدل(۷)	
	ضریب	تفسیر	ضریب	تفسیر	ضریب	تفسیر
INV	۷۱۳/۳۳(۴/۴۲۰)	معنادار است	۸/۵۴۹(۱/۱۰۸)	بی‌معنا است	۰/۲۹۵(۴/۱۱۶)	معنادار است
G	-۸۵۵/۱۶(-۳/۲۱۳)	معنادار است	-۷/۴۰۷(-۰/۷۷۵)	بی‌معنا است	-۰/۹۰۱(-۵/۳۷۷)	معنادار است
INF	۰/۷۴۵(۵/۵۲۷)	معنادار است	۰/۰۰۰۶(۰/۵۶۲)	بی‌معنا است	۰/۰۰۰۲(۳/۵۹۱)	معنادار است
OPEN	-۰/۱۱۷(-۴/۲۰۹)	معنادار است	۰/۰۰۰۹(۱/۰۷۲)	بی‌معنا است	۲/۶۷×۱۰$^{-۵}$(۱/۶۵۷)	بی‌معنا است
FDI	-۰/۴۰۹(-۳/۴۸۲)	معنادار است	۰/۰۰۸(۰/۸۸۲)	بی‌معنا است	۰/۰۰۰۴(۵/۱۳۹)	معنادار است
GR	-۱۲/۸۳۱(-۶/۰۳۷)	معنادار است	-۰/۰۹۱(-۰/۸۷۳)	بی‌معنا است	۰/۰۰۰۵۹(۵/۸۳۶)	معنادار است
MISS	-۰/۰۱۵۱(-۳/۷۵۳)	معنادار است	-۰/۰۰۰۳(-۲/۸۱۲)	معنادار است	-۳/۹۷×۱۰$^{-۶}$(-۶/۰۰۱)	معنادار است
C	۱۹۴۵/۸۹(۰/۸۶۵)	بی‌معنا است	-۷/۹۳۶(-۰/۱۹۱)	بی‌معنا است	۸/۷۱(۵/۴۹)	معنادار است

منبع: یافته‌های تحقیق- مقادیر داخل پرانتز معرف آمارهٔ t است.

بنابراین، فرضیه صفر مبنی بر صفر بودن ضرایب بلندمدت تحقیق رد شده و می‌توان برای هر سه مدل تحقیق تخمین بلندمدت محاسبه نمود. نتایج اثرات بلندمدت تأثیرات انحرافات نرخ ارز بر رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات عراق در جدول(۵) بیان‌شده است. در جدول(۵)، نتایج رابطه بلندمدت مربوط به مدل-های (۵)، (۶) و (۷) از روش ARDL با وقفه‌های که توسط شوارز- بیزین در سیستم مشخص‌شده بود، برآورد شده است. ارتباط بلندمدت انحراف نرخ ارزتعادلی(MIS) با رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات ارتباط منفی و معناداری را نشان می‌دهد، که مشخص می‌شود، هر سه فرضیه تحقیق رد نمی‌شود.

٤-٤. برآورد الگوی تصحیح خطا رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات کشور عراق

پس از بررسی روابط بلندمدت متغیرهای تحقیق، به بررسی سرعت تعدیل از الگوی تصحیح خطا (ECM) پرداخته‌شده و با توجه به این‌که، ضرایب تصحیح خطا معنادار، منفی، کوچک‌تر از یک بودند، قدر مطلق ضریب تصحیح خطا معرف وجود رابطه بلندمدت و معنادار بین متغیرهای مدل تحقیق است. نتایج در جدول(۶)، معرف آن است که ضریب تصحیح خطا برای رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات به ترتیب؛ ۰/۱۹-، ۰/۰۰۵- و ۰/۱۲- هست؛ بنابراین، سرعت تعدیل در مورد رابطهٔ مبادله ۱۹ درصد، صادرات ۰/۵ درصد و واردات ۱۲ درصد در هر دوره است.

جدول(٦): نتایج تصحیح خطا مدل‌های (۵)، (٦) و (۷)

متغیر	مدل		
	(۵)	(٦)	(۷)
ECM(-1)	-۰/۱۹(۰/۰۰۷)	-۰/۰۰۵(۰/۰۸)	-۰/۱۲(۰/۰۰۹)

منبع: یافته‌های تحقیق- مقادیر داخل پرانتز معرف احتمال معناداری متغیر تحقیق است.

٤-۵. برآورد پایداری ساختاری مدل رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات کشور عراق

پایداری ضرایب با آزمون CUSUM بررسی می‌شود که، نتایج آزمون معرف آن است، که ضرایب مدل برآورد شده طی دوره موردبررسی پایدار است. همان‌طور که، نتایج تخمین و نمودارهای پسماند تجمعی و مجذور در نمودار(۱)، نشان می‌دهند، فاصله اعتماد ۹۵ درصد توسط نمودارهای قطع نشده است؛ بنابراین، فرضیه صفر مبنی باوجود ثبات ساختاری پذیرفته و وجود عدم آن رد می‌شود.

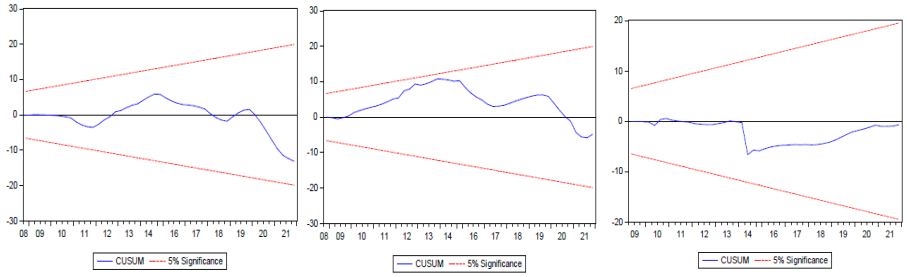

نمودار(۱)، نتایج آزمون پایداری ساختاری مدل‌های تحقیق

منبع: یافته‌های تحقیق

۵. نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

اهمیت نرخ ارز به‌عنوان یک متغیر کلیدی در یک اقتصاد باز، سبب بررسی‌های گسترده در مسائل مربوط به بازار ارز در زمینه‌های وسیع مطالعات اقتصادی در سال‌های اخیر بوده و بسیاری از سیاست‌گذاری‌های دولت و تصمیم‌گیری‌های اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. ازاین‌رو، تعیین صحیح نرخ ارز یکی از اهداف اساسی هر دولتی به شمار می‌آید. انحراف نرخ ارز از مسیر تعادلی بلندمدت، نه‌تنها در کوتاه‌مدت اثر نامطلوبی بر عملکرد اقتصادی یک کشور دارد، بلکه در بلندمدت مانع ایجاد بخش قابل‌مبادله در اقتصاد می‌شود. هدف پژوهش بررسی تأثیر انحرافات نرخ ارز تعادلی بر رابطهٔ تجارت خارجی کشور عراق برای سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۲۱ است؛ بنابراین، در گام اول انحراف نرخ ارز تعادلی از روش DOLS پرداخته‌شده و گام دوم با استفاده از روش ARDL به بررسی تأثیر کوتاه‌مدت و بلندمدت انحرافات نرخ ارز تعادلی بر رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات پرداخته‌شده است.

تأثیر کوتاه‌مدت انحرافات نرخ ارز تعادلی بر رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات از روش ARDL، نتایج مبین آن است، که در تخمین مدل کوتاه‌مدت تأثیر انحراف نرخ ارز تعادلی بر رابطه مبادله؛ ارتباط تورم و رابطهٔ مبادله با دو وقفه و نیز رشد اقتصادی و درجه باز بودن تجارت در وقفه چهارم ارتباط منفی و معناداراست. تخمین مدل کوتاه‌مدت تأثیر انحراف نرخ ارز تعادلی بر صادرات؛ ارتباط درجه باز بودن تجارت، مخارج دولتی و سرمایه‌گذاری با یک وقفه منفی و معناداراست و نیز صادرات با یک وقفه و رشد اقتصادی بدون وقفه مثبت و معنادار را نشان می‌دهد. تخمین مدل کوتاه‌مدت تأثیر انحراف نرخ ارز تعادلی واردات؛ سرمایه‌گذاری بدون وقفه، واردات با یک وقفه و درجه باز بودن تجارت با دو وقفه مثبت و معناداراست ونیز مخارج دولتی با یک و سه وقفه منفی و معناداری را نشان می‌دهد.

در مورد تأثیر بلندمدت انحرافات نرخ ارز تعادلی بر رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات نتایج مبین آن است، که بین سرمایه‌گذاری داخلی، مخارج دولتی و درجه باز بودن تجارت با رابطهٔ مبادله و واردات معناداراست، ولی برای صادرات کشور عراق بی‌معنا هست. رابطهٔ بلندمدت بین تورم، سرمایه‌گذاری خارجی و رشد اقتصادی صرفاً با رابطهٔ مبادله ارتباط معنادار داشته است؛ اما، در مورد ارتباط بلندمدت انحراف نرخ ارز با رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات ارتباط منفی و معناداری را نشان می‌دهد. از طرفی، پس از بررسی روابط بلندمدت متغیرهای تحقیق به بررسی سرعت تعدیل از الگوی تصحیح خطا مدل‌ها پرداخته‌شده است، که برای رابطهٔ مبادله، صادرات و واردات به ترتیب؛ ۰/۱۹-، ۰/۰۰۵- و ۰/۱۲- هست؛ بنابراین، سرعت تعدیل در مورد رابطهٔ مبادله ۱۹ درصد، صادرات ۰/۵ درصد و واردات ۱۲ درصد است.

با توجه به نتایج مدل پنجم، انحراف نرخ ارز تعادلی بر رابطهٔ مبادله کشور عراق اثر منفی و معنادار داشته و فرضیه اول رد نمی‌شود، این نتیجه بامطالعهٔ مهتیم و همکاران (۲۰۲۱)، هم‌سو هست. نتایج تخمین مدل ششم، معرف این است، که انحراف نرخ ارز تعادلی بر صادرات کشور عراق اثر منفی و معناداری داشته و این تأیید فرضیه دوم تحقیق هست. نتیجه فرضیه دوم با مطالعات مهتیف و همکاران (۲۰۲۱) و عود(۲۰۲۳) هم‌خوانی دارد؛ اما، بر اساس نتایج تخمیم مدل هفتم، انحراف نرخ ارز تعادلی بر واردات کشور عراق اثر منفی و معناداری داشته، که فرضیه سوم تحقیق را تأیید می‌نماید. نتیجه فرضیه سوم با مطالعات مهتیف و همکاران (۲۰۲۱) و کازرونی و همکاران(۲۰۱۶) هم‌سو است.

با توجه به تأثیر منفی و معنادار انحرافات نرخ ارز تعادلی بر صادرات، واردات و رابطهٔ مبادله پیشنهاد می‌شود؛

- سیاست‌های ارزی در کشور عراق به شکلی طراحی شود، که نرخ واقعی ارز به سمت سطح تعادل حرکت نموده و از انحرافات بالای نرخ ارز تا حد ممکن کاسته شود.
- اصلاح نظام ارزی کشور عراق در جهت شفافیت و بالا بردن سطح اطمینان جامعه و گسترش ظرفیت‌های تولیدی در جهت صادرات غیرنفتی.
- ذخیره‌سازی درآمد فروش نفت در صندوق ذخایر ارزی تا حجم دارایی‌های خارجی بانک مرکزی باثبات باشد. به‌طوری‌که، در نوسانات مثبت قیمت نفت درآمد ارزی ذخیره تا در موقع کاهش قیمت نفت اقتصاد ملی عراق انحرافات شدید را تجربه ننماید.

- ازآنجاکه روابط سیاسی، اعمال تحریم‌های اقتصادی و وقوع جنگ سبب نوسانات قیمت نفت و انحراف بالای نرخ ارز می‌شود. بهبود روابط سیاسی اقتصادی با کشورهای پیرامونی و قدرت‌های بزرگ اقتصادی می‌تواند، در این خصوص مؤثر بوده و انحراف نرخ ارز را تعدیل نماید.

References

Abeer, S. A. (2021). The relationship between money supply, exchange rate, and economic growth in Egypt during the period (1989-2019), *Alexandria University Journal of Administrative Sciences, frozen, 58*(3), 123-164.

Amadou, D. I. (2011).The effects of real exchange rate misalignment and real exchange volatility on exports, *MPRA Paper*, *1*(18), 56-67.

Awad, K. (2023). The impact of exchange rate fluctuations on exports in Iraq.*Tikrit Journal of Administrative and Economic Sciences*, *18*(60), 335-353.

Clark, B, P., & Macdonald, R. (1998). Exchange Rates and Economic Fundamentals: A methodological Comparison of BEERS and FEERS, *International Monetary Fund*.

Coudert, V., & Couharde, C. (1989). Currency misalignments and exchange rate regimes in emerging and developing countries, *Review of International Economics, 17*(1), 121-36.

Elbadawi, I.A., & Raimundo, S. (1997). Real Exchange Rates and Macroeconomic Adjustment in Sub-Saharan Africa and Other Developing Countries. *Journal of African Economies*, *6*(3), 75-120.

EmamiMibody, M., & Dai Karimzadeh, S. (2023). Investigating the real effective exchange rate deviation in OPEC member countries, *Quarterly journal of economic research and policies*. *104*(4), 303-294. (in Persian)

Grekou, C. (2015). Revisiting the Nexus between Currency Misalignment and Growth in the CFA Zone. *Economic Modelling*, *45*(8), 142-154.

Habibi Arkani, A., & Hammet, M. (2017). The effect of the characteristics of the periodic evaluation procedure of the Human Rights Council on the promotion of respect for human rights by governments,

Scientific Quarterly Journal of Political and International Research, *10*(35), 150-170. (in Persian)

Hiri, A. (2014). The Real Effective Exchange Rate Misalignment: Application of Behavioral Equilibrium Exchange Rate BEER to Algeria 1980-2009.*International Journal of Economics Finance and Management Sciences*, *2*(5), 277-297.

Isard, P., & Faruqee, H. (1998). Exchange Rate Assessment: Extensions of the Macroeconomic Balance Approach. *Occasional Paper*, *167*.

Jebeniani, J. & Trabelsi, J. (2022). Effects of the business cycle on real exchange rate misalignments with respect to exchange rate regimes, *International Economics*,*70*(3), 92-102.

Jeyad,. S. A. Q. (2021). The impact of monetary policy on Saudi economic growth, an econometric study during the period (2001-2018), *Journal of North African Economics Frozen*, *24*(16), 1-20.

Karzouni, A. R., Mozafari, Z., Karimi Kandoleh, M., & Amini, M. (2016). The effect of real effective exchange rate deviation on Iran's non-oil exports applied from the BEER approach, *Financial knowledge of securities analysis*. *9*(5). 95-113. (in Persian)

MacDonald, R. (1995). Asset Market and Balance of Payments Characteristics: An Eclectic Exchange Rate Model for the Dollar, Mark and Yen", *IMF Working Paper* 95/55.

Mehtiyev, J., Magda, R., & Vasa, L. (2021). Exchange rate impacts on international trade, *Economic Annals-XXI*, *190*(2), 12-22.

Murphy, J. J. (2020). *Technical Analysis of the Financial Markets*, (3nd Ed,), New York institute of finance.

Nasser, S. R. M., Dagher, M. M., & Saleh, L. Y. (2022). Implementation of the aggregate general equilibrium model to monetary policy in the Iraqi economy for the period (2004-2020), *Al Riyada magazine for property and business*, *3*(1). 254-275.

Owoundi, F. (2016). Do exchange rate misalignments really affect economic growth? The case of Sub-Saharan African countries, *International Economics*. *145*(2), 92–110.

Ramos-Herrera, M. D. C., & Sosvilla-Rivero, S. (2023). Economic growth and deviations from the equilibrium exchange rate, *International Review of Economics & Finance, 86*(1), 764-786.

Sanaa, J. M., & Salman, O. H. (2023). An Economic Analysis of the Impact of the Iraqi Dinar Exchange Rate the Imported Quantities of Rice during the period 1990 – 2020, *Iraqi Journal of Agricultural Sciences*, *54*(2), 542-552.

Tayibi, S. K., Nazari Farsani, M., Gogudchian, A., & Zamani, Z. (2021). The effect of equalizing the exchange rate on the commercial exchange relationship in Iran, *Financial Economics Quarterly*, *15*(54), 23-52. (in Persian)